

BÖLÜM 33

OSMANLI DEVLETİ'NDE ŞEHZADELERİN SPOR EĞİTİMİ: BİR DERLEME ÇALIŞMASI

Yasemin YALÇIN¹
Funda EREN²

“Şehzade eğitimine dair kültürel birikim ve miras, bugünün insanına bazen üzüntü bazen gurur verebilecek yönlerde sahiptir. Nasıl olursa olsun, bu mirası bilmenin tarihe ve eğitime ilgi duyan her düzeydeki okuyucuya sağlayacağı birçok fayda vardır.”

– Doç. Dr. Cevdet KIRPIK

GİRİŞ

İnsanlığın sporu aktivite ya da beden terbiyesi olarak ilk defa hangi dönemde yaptığı net bir şekilde ortaya konulmamıştır. İlk insanların barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını basit spor hareketleri yaparak ve hayatta kalma mücadelesi vererek karşılaması herkesçe ortak bir görüştür.

Spor, ilk insanların tabiatla baş etmek için av yapmak, tabiattaki diğer varlıklara yem olmamak, diğer canlıları kovalamak onlar tarafından kovalanmak gibi durumlarda yaşamlarının devamını getirmek suretiyle araç kullanarak ya da araçsız teşhir ettiği eylemlerdir (Tekin & Tekin, 2014).

Tarihte sporun başlangıcı, insanın tabiatla yaşamını sürdürmek için mücadele etmesinde görülür. İnsanın mücadele etmesi spor için bir kaynaktır. İnsan tabiatla karşı mücadele verirken fiziksel kuvvet, dayanıklılık, hız, esneklik gibi birçok beden hareketleriyle savunma ve saldırı unsurlarını ortaya koyar. Bunun gibi pek çok sporun ilkel şekilleri eski çağ toplumlarında görülür (Yıldıran & Gültekin, 2012).

¹ Doç. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor AD., yasemin.yalcin@alanya.edu.tr

² Lisans Öğrencisi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, eren.funda02@gmail.com,

İnsan tabiatla mücadele eder, bunu yapmak için beden hareketlerini sergiler ve spor bu evrimsel süreç içerisinde ilerler ve gelişir.

Bedensel hareketlerin ve maharetlerin, çocuk ve gençlerin umumi eğitimlerinde mühim bir vasıta olarak görülmesi tarihin derinlerine kadar dayanır. Spor Antik Çağ'da da mühim bir eğitim vasıtasıdır, Platon gençlerin eğitiminde müzikten sonra beden eğitiminin mühim olduğunu devlete kararlılıkla vurgular (Alpman, 1972; Erdemli, 1996).

Antik Çağ'da spor sadece eğitim içindir ve eğitimin modülüdür. Savaş nedeni ile kullanılan spor eğitiminin en şuurlu uygulayıcısı tarihin ilerleyen zamanı içerisinde eski Yunan Uygarlığıdır (Mirzeoğlu, vd., 2014).

İlk insanlardan sonra spor faaliyetlerinin ilk olarak M.Ö beş bin yıllarında görüldüğü kabul edilir. Sümerlere ait yarış arabası ve yarış arabasını yöneten sporcuyla belirten tabletler bulunur. Grawi diye adlandırdıkları yüzme tekniğini, ok ve yayı kullandıkları bunları da askerlerine gösterip öğrettikleri bilinir (Kunter, 1938).

İnsanın hayatı barbarlıktan medeniyete doğru evrimleşerek ilerleyen bir süreçtir. Spor da insanın evrimleşerek gelişen yaşam sürecine tabidir (Erdemli, 1996).

Türkler de ilk insanlar gibi temel ihtiyaçları olan barınma ve beslenme için doğaya karşı mücadele eder. Mücadeleyi ortaya koymak için de beden hareketliliği gerekir. Sergilenen hareketler ilkel ve basittir. İhtiyaçtan doğan beden hareketleri sporun temelini oluşturur. Yaşamsal faaliyetleri devam ettirmek için bu hareketlerin sürekliliği gerçekleşir. Bununla birlikte ilkel beden hareketleri zamanla evrimleşerek Türk spor olgusuna değer katar.

Türk medeniyetinde beden hareketliliği, yaşamın birçok alanına yayılan mühim öğlelerinden birisidir. Yaşamlarının her alanına yayılan spor olgusu insanın vücudunun güçlü olmasını ve sıhhatli olmasını sağlar. Askeri alanda da sükse eder. Bu olgu da Türklerin bedensel kuvvete ehemmiyet gösterdiğini ve bunu ortaya koymak için vücut hareketlerini yineleterek alıştırmalar yaptıklarını ortaya koyar. Türklerin sporla hep yakın ilişki içinde olduğu buradan anlaşılır (Dever & İsam, 2015).

Türkler Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ettiklerinde asker millet olma özelliğini hala sürdürdüklerinden ötürü savaşa hazırlanma niteliğinde savaşçı vasıflarını ilerletmek için cirit, çevgan, at yarışları, gülle atma ve güreş gibi birçok spor dalını uygular (Yıldıran & Gültekin, 2012). Anadolu'ya yerleşen Türklerde

polo, kral karşılama koşusu, ağırlık kaldırma, güreş, okçuluk, tuluk, gökbörü, kılıç dansı (matrak), cirit vb. branşlarda spor etkinlikleri yapıldığı bilinir. Bu etkinliklerinin hedefi cengaverleri kuvvetlendirmedir (İşcan, 1988; Tayga, 1990; Güven, 1999).

Anadolu'da ilk kurulan uygarlık olan Hititler sporu savaş aracı olarak görür ve ok, yay gibi birçok aleti kullanma maharetlerini iletirmek için spor çalışmalarını sürdürür. Bunun sonucunda spor, yönetici ve halk arasında yaygın olarak yapılır. Anadolu'da kurulan diğer uygarlıklardan Frigyalılar, Lidyalılar ve Persler de Hititlerin spor çalışmalarını sürdürür (İşcan, 1988).

Anadolu'da kurulan Selçuklular da spor yapan ve sporu yaptıran bir devlet konumundadır. Selçuklularda ata binmeye ve silahın her çeşidinin kullanılmasına önem gösterilir (Fişek, 1985). Selçuklu Devleti'nde spor ile ilgili çalışmalara bakıldığında aşırı biçimde bedensel etkinlikler yapıldığı görülür. Bu bedensel etkinliklerin yapılması ve ilettilmesinde bizzat sultanların etkisi açık bir şekilde ortaya konur. Sürek avı, askeri bir spor olarak görülür ve büyük ilgi görür (Turan, 1969).

Selçuklu sultanları, saraydan çıktıkları zaman kesinlikle ata binerler, cirit, çevgan, tepük oyunları gibi benzer spor etkinlikleri yaparlar. Buna bakıldığı zaman sultanların saraydan yalnız savaş için değil oyun oynamak için de çıkması önemli bir noktadır (Köymen, 1970).

Osmanlı Devleti Selçuklulara bağlı bir uç-beyidir. Bundan dolayı Osmanlı Devleti Selçukluların kültüründen müteessir olur ve mirasçısı olarak bu kültürü devam ettirip koruyucusu olurlar (Köprülü, 1915).

Selçuklularda cengâver maharetlerinin galip geldiği zihniyetin Osmanlı Devleti'ne de aynı şekilde inikas (yansıma) ettiği anlaşılmaktadır (Fişek, 1998).

Toplumsal yaşamın ilerleyişinde bilim ve sanat alanlarının yanı sıra spor alanının da yeri mühim ve lüzumludur. Spor, toplumu meydana getiren her bir bireyin hem psikolojik olarak hem de bedenen sıhhatli bir hayat sürmesinde en etkili araçlar arasındadır (İmamoğlu vd., 1999). Osmanlı Devleti'nde ruhsal taraftan ilerlemekle beraber, beden kültürünün de çok mühim olduğu görülür. Osman Bey devletin kuruluşunu ilan eder. Bu kuruluşun ardından İmparatorluğa hızla adım atılırken kuvvetli bireylere ve askerlere gereksinim duyulur. Bu bireylerin eğitilmesinde spor çok önemli bir yere sahiptir. Bu sporlar arasında binicilik, cirit atma, çöğen ve matrakçılık yer almaktadır. Osmanlıda spor her dönem farklı yönlerden ele alınır. Kuruluş döneminde dağcılık, binicilik, kılıç sporu ve avcılığın yanında güreş ve ok atma da Osmanlı spor teşkilatlarında

yöntem ve teknikleriyle yapılan spor etkinlikleri haline getirilmiştir (Taşmek-tepligil vd., 2011; İmamoğlu vd., 1999).

Devletin kuruluşundan beri Osmanlıda yapılan sporların temelleri, Orta Asya'da yaşayan insanların hayatlarında mevcut olan cüncilik (binicilik) ve beden terbiyesine dek dayanır (Yılmaz, 2012).

Osmanlı Devleti, saldırma ve savunma eğitimlerinde sporu kullanır ve ileriki zamanlarda sporu bilimle iletir. Spor türlerine göre teknik ve taktik eğitimlerin verilmesi için spor tekkeleri açılır, bu eğitimleri verecek kabiliyetli ve malumatlı muallimler, gençleri ve askerleri eğitir. Spor her çocuk küçük yaşlardan itibaren yapmaya başlar. Önce ata binmeyi ve güreş yapmayı öğrenir sonra ileriki yaşlarında da ava gitmeyi, yetişkin bir genç olduğu sırada savaşa hazır şekilde katılması için kılıç sallamayı ve gürz kullanmayı bilir bir şekilde yetiştirilir (Kahraman, 1995).

Bu bilgiler kapsamında; Osmanlı Devleti Kuruluş Dönemi (1299-1451) padişahlarının şehzadelik yıllarında aldıkları spor eğitimlerinin aşağıdaki başlıklar altında detaylıca incelenmesi amaçlanır.

Osmanlı Öncesi Türk Devletlerinde Erkek Hanedan Üyelerinin Eğitimi

Müessir (etkili) bir vazife olması dolayısıyla şehzadelerin yetiştirilmesi için özel hazırlıkların yapılmasına ehemmiyet gösterilir. Hanedanlık anlayışında, babadan oğula geçen veraset olgusu içerisinde şehzadenin mühim görevi vardır. Padişahın tahtı bırakınca onun yerine hangi şehzadenin geçeceği aşikâr olan, en muzafferi ile en makbul olanın tahta oturma talihi fazla olacaktır (Kırpık, 2016).

Osmanlı Devleti'nden önceki Türk devletlerinde padişahın erkek çocukları kıymetli bir yere sahiptir. Erkek hanedan üyeleri ayrıcalıklı doğar ve yetiştirilmesine büyük özen gösterilir.

Göktürk devletinde hanedanın erkek çocukları, küçüklükten başlayarak hükümet idaresinde deneyim edinmeleri üzere vatanın farklı bölgelerine idareci konumunda vazifelendirilir (Taşağıl, 2015).

İslâmiyet Dönemi ilk Türk devletlerinde de benzer uygulamalar görülür. Hanedandaki erkek çocuklarının yetiştirilmesi mevzusunda aralarında en çok malumata ehli olanlar arasında Selçuklu Devleti de bulunurdu. Büyük Selçuklu Hanedanlığında melik ismi verilen hanedanın erkek üyesine çocukluk yıllarından itibaren atabey atarlar. Atabeylik İslam alemine Selçuklulardan gelmiş

yek teşekküldür. Ufak çağda melikler devlete bağlı rastgele eyaleti idare etmek için vazifelendirilir ve yanlarına da atabey atarlardı (Turan, 1969).

Meliki yetiştiren atabey eyaletin de idareciliğini yapar. Bu düzen Anadolu'ya gelen Selçuklu Devletine de aynı şekilde yansır. Erkek hanedan üyelerinin maarifini Alâeddin Keykubat mühimsemiş ki atası I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile Bizans'ın merkezi İstanbul'da olduğu zaman bile şahsına atabey ayrıca hoca atanır. Anadolu'ya gelen Selçuklu erkek hanedan üyeleri mütenevvi (çeşitli) eyaletlerde tahta geçmeden önce idarecilik yapar ve böylelikle deneyimlerini ilerletirler (Turan, 1969).

Hârizmşahlar, Eyyübiler, Akkoyunlular, Safeviler böyle devletlerde de atabey sistemi, vardı (Alptekin, 1991). Atabeyler meliklerin eğitilmesinde çok fayda sağlarken kimi zamanda padişahlık nedeniyle ajite (kışkırtma) ederek ya da egemenliklerinin sınırlarını büyütme arzularından ötürü hanedanlığın cerime görmesine yol açmışlardır (Turan, 1969).

Selçuklu melikleri tüm bu idarecilik vasfının yanında askeri alanda önemli eğitimler görürler. Askeri eğitimleri ufuk çağdan itibaren başlar.

Erkek hanedan üyelerinin istikbali askerlere önder olacağından dolayı, küçük çağda güre (at) binmek ile ok atmayı çok iyi bilmeli muhasamat (savaş) ve seferde tecrübe edinmesi gelecek için ehemmiyetli yek mevzudur (Kafesoğlu, 2009).

Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı olan I. Gıyâseddin Keyhüsrev eksiksiz yek cengâver gibi askerî talim almıştır, görmüştür. Rastgele yek tearuz esnasında gövdesini ve bizatihi mukadder pusatları doğru ve iyi biçimde kullanılmasını ufuk çağlarda bellemiştir (Baykara, 1997). Bir başka Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I. İzzeddin Keykâvus mükemmel ata binmesi ve çok iyi mızrak atmasıyla bilinir (İbn Bibi, 1996). Selçuklu Devleti hükümdarı I. Alâeddin Keykubad'ın, cirit ile ok kullanmada rakiplerini hep mağlup ettiği tarihte sözü geçer (İbn Bibi, 1996).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküşünün ardından kendine ait tatbikleri (yürütüm) gelecekte bu topraklara yerleşecek olan Osmanlı İmparatorluğu'na mahlûl bırakır. Şehzade eğitimlerinin yöntemi tekniği de bu mahlûl içinde yer almaktadır.

Osmanlı Klasik Dönemde Şehzade Eğitimi

Osmanlı İmparatorluğu cihanda varlığını uzun zamanlar sürdüren devletlerin arasındadır. Varlığını geniş toprak sınırlarına yaymakla beraber kendinden

önceki miras topraklardan kalan yasalara tabi olarak bunun yanında üstlendiği malumatlar ve deneyimleri daha da çoğaltarak sükse yapar. Bu sükseinin temelinde birçok unsur yatmaktadır. Bu unsurlardan bir tanesi de babadan oğula geçen veraset sistemidir (Demirci, 2019).

Şehzade eğitimleri nihai bir vazife için çok mühim bir yere sahiptir. Hanedanın kuruluş yıllarında şehzadelerin yürekli, yiğit, adaletli ve inançlı gibi özelliklerine çok ehemmiyet gösterilir. Bu özellikler genellikle hükümdarlık için çok fayda sağlar. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında babadan oğula geçen veraset sistemince şehzadeler kardeşler arasında en iyi olanın tahta geçeceğini bilirler ve bunun içinde aralarında bir önürdeşme (rekabet) bulunur (Kırpık, 2016).

Bu sebeple İmparatorluğun kuruluş yıllarından itibaren şehzadelerin yetiştirilmesinde büyük bir hassasiyet gösterilir. Şehzadelerin çok ehven (iyi) yetiştirilmesi için devletin kuruluşunun başında gerçekçi önlemler alınmalıdır. Bu durumun alınan önlemini artıran hanedan mensupluğunun yanı sıra istikbalde tahta geçmesi ve devleti yönetmesi hususu daha fazla önem sarf etmektedir. Padişah oğulları istikbalde tahtın başına geçeceklerinden mütevellit sarayın içi ve sancak eğitimleri büyük önem taşır. Özenle bu eğitimlerin verilmesi için ortamlar oluşturulur. Osmanlı Kuruluş Döneminde önceki Türk-İslâm devletlerinde olduğu gibi birtakım değişikliklere uğrayarak şehzadelerin dünyaya geldikleri andan itibaren sancağa çıkma ve tahta geçme aşamalarına kadar eğitimleri devam eder. Aşağıdaki başlıklarda da bunların neler olduğuna dair bilgiler verilir.

Şehzadelerin Doğumu ve Yetiştirilmesi

Hayata sarayda gözlerini açmak ve burada büyümek, alelade çocukluk dönemi geçirmekten bambaşka bir süreçtir. Hanedana yeni bir azanın geleceğinin duyulmasının ardından doğum öncesinde çok özenli hazırlıklar başlar ve yeni azanın yetişmesi için gereken çeşitli maddi manevi kaynaklar titizlikle tekvin (oluşturma) edilir. Hanedanın yeni azası olan şehzadeye bu denli özen göstermenin altında yatan neden ileride bu devlete iyi bir hükümdar olabilmesi, hanedanlığın ve neslin devamını getirecek olmasıdır. Osmanlı Devleti'nde padişahların erkek çocuklarına şehzade denilmektedir. Veraset sisteminde büyük rolleri vardır.

Osmanlı imparatorluğunda veraset sisteminden kaynaklı Klasik Dönemde padişahın oğullarının olması oldukça önem arz eder. Bunun sebebi hanedan-

lığın ve neslin devamını getirecek olmasıdır. Bunun farkında olan padişahlar birden fazla cariye ve haremının olmasına da yol açardı. Osmanlı hanedanında gözlerini açan erkek çocuğu devletin toprakları içinde coşku ve törenlerle karşılanır.

Şehzade kelimesi Farsça şâh yani hükümdar ve zâde bu da oğul anlamına gelen iki kelimenin birleşmesi ile padişahların Osmanlı Devleti'nde erkek çocuklarına verilen unvandır (Küçükaşçı, 2010).

Şehzadelerin dünyaya gelmesiyle bir hatt-ı hümayun tarafından sadrazama haber gönderilir (BOA, HH. nr.526/25805). Şehzadenin dünyaya gelmesinden dolayı ülkede toplar atılır. Ülkenin her bölgesine ve her eyaletine fermanlar gönderilerek bütün halka şehzadenin doğumu duyurulur (BOA, C. SM. nr. 9 /406). Şehzadenin doğumu için kutlamalar yapılır, şenlikler düzenlenir (Pakalın, 1983). Ayrıca padişahlar, veliahdının doğum haberini götüren müderrisler, şeyhler gibi kişilere hediyeler verir (BOA, C. SM. nr. 91/ 4560).

Şehzadeler hayata geldiklerinden itibaren onların bakımı ile ilgilenen usta adında genç kızlar bulunur. Biraz daha büyüyünce süttan kesildikleri zaman da eğitime hazır hale getirilmeleri için Has Odadan ağalar görevlendirilir (Ak-yüz, 1982).

Şehzadelerin birincil talimleri sarayın içinde başlatılır, haremde bir daire ayrılarak buraya sütanne, kalfa ve halayıklar (cariye) atanır (Yediyıldız, 1994). Annesi ve taya da şehzadenin talimiyle alakalarını bırakmazlar. Okuma yaşı gelince hoca atanır (BOA, C. SM. 180/ 8972).

Şehzadelerin eğitimleri sarayda başlar ve ilk bilgileri “Dâye (çocuğa süt veren) ve Lala” adındaki öğreticilerinden alırlar. Şehzadelere beş yaşından itibaren Bed-i Besmele töreniyle bir hoca tayin edilerek eğitimleri başlatılır (Kırpık, 2010).

Tören öncelikle Şeyhülislam'ın şehzadeye alfabeyi baştan sona okutmasıyla başlar. Tören dua edilerek sona erer. Artık şehzadenin terbiyesi tayin edilen hocaya bırakılır (Uzunçarşılı, 1988).

Şehzade eğitimi sarayın içinde bulunan ‘Şehzadegan Mektebi’ adında olan yerde verilmektedir (Ergin, 1977). Eğitimde alışagelmış olarak okuma, yazma, Kuran öğretimi ve dini bilgiler ilk önce verilen dersler olmaktadır. Saray içi eğitimi bu şekilde teorik olarak ilerlemektedir. Bunlar kadar önemli olan binicilik ve teğiş (saldırma) gibi asıl dersler de uygulama olarak verilir (Eroğlu, 2004).

Şehzadelere teori derslerden Arapça ve Farsça, gelecekte düşmanlarına karşı iyi kuşatmalar yapabilmesi için de tarih ve coğrafya gibi ilmi dersler verilir (Kırpık, 2010). Şehzadelerin eğitim ve öğretimleri yaşları ilerledikçe başlarına çeşitli hocalar getirilerek devam ettirilir.

Saray içi talimi 10-12 yaşına kadar devam eden şehzadelerin sünnet çağı gelir, zarafet dolu yek eğlenceyle sünnet düğünü yapılır (Eroğlu, 2004). Sünnet olan şehzadeler on yaş civarlarında kırsal bölgelere idareci vasfında görevlendirilir (Kırpık, 2016).

Şehzadelerin saraydaki eğitimleri iki bölümden oluşur. Eğitimlerinin ilk bölümü saray içi kuramsal eğitim dönemi, ikinci bölüm ise sancağa çıkarıldıkları dönemdir (Yılmaz, 2012). Bütün bu kuramsal eğitimleri ve küçük yaşta yeteneklerine göre yaptıkları spor branşlarını artık pratiğe dökmek, bir vazifeye hizmet etmek için kullanacağı, idareciliği tecrübe edeceği yer sancağa çıkma mühletidir (dönem).

Şehzadelerin Tahta Çıkış Süreci: Sancağa Çıkma

Klasik dönemde şehzadeler sancak beyi olarak merkezlere idareci vasfında gönderilir. Bu da 'Sancağa Çıkma' diye tanımlanır (Küçükaşçı, 2010). Şehzadelerin yanlarında sancağa giden iki tane üst derece hem kuramsal hem de tatbikî talimlerini veren lala ve hocaları bulunurdu (Emecen, 2009).

Padişahların erkek çocuklarının sancağa çıkma çağı ilk zamanlarda yedi-sekiz yaş iken sonraki dönemlerde şehzadeler daha ileri yaşlarda sancağa çıkar. Şehzade sünnet olduğundan sonra ülkenin en mühim yerlerinde sancağa da gönderilir. Şehzadelerin hem sünnet olma çağına gelmesi hem de ergenlik çağına gelmesi demek siyasal hayata da adım atması demektir. Şehzadeler ülke idareciliğini deneyimlemek ve tahta geçince ülke faaliyetleri hususunda zorluk yaşamamaları için sancakta görevlendirirler. Şehzadeler sancakta ekin (kültür) dahi sanat muhiti oluştururlar. Bir başka yönde de meyandan (merkez) gelen lalalarla sancağın idareciliğini yapardı (Yılmaz, 2012).

Sancak beyliğine tayin edilen şehzadelerin ,sarayda alınan ruhanî ve diğer malumatları hayata geçirdikleri yer olan sancak merkezi, dönemine uygun nihai düzeyde bir talim yeridir. İdari işlerin hepsini uygulayarak ve deneyim edinerek neticesini rasat yapma fırsatı bulan şehzadeler, tahtın başına geçince de şayet kabiliyetliyse makbul bir sultan olurlar. Bu durumda kuramsal ve ifa (uygulama) talimleriyle tahta çıkmak üzere mücehhez bir statüye gelirler. Bu

süreç, zamanı gelince tahta geçme olasılığı olan şehzadeyi ve yöresindekileri güçlü bir şekilde motive eder. Başlarında vazifelendirilen lala ve mevlithan (hoca) şehzadelerin öğrenerek deneyim edinmelerindeki bu katkı nedeniyle mühim bir göreve ehildir (Kırpık, 2016).

Kuruluş döneminde şehzadelerin sancağa çıkma ifası zait olmasının yanı sıra birtakım yadsılı yönleri de bulunur. Bunlar kötü sonuçlar doğurabilir (İpşirli, 1989). Şehzadelerin sancağa çıkma süreci 16. asrın sonunda kaldırılmış bunun yerine 'Kafes Sistemi' olan saray içi eğitim hayatına başlanmıştır.

Şehzadelerin Eğitiminde Lalanın Yeri

Şehzade talimde mühim yeri olan muvazzaf (görevli) laladır. Osmanlı Devleti'nde şehzade eğitiminin önemi sürekli vurgulanırdı. Önce beden terbiyesi daha sonra yönetim ile ilgili eğitimler verilirdi. Bu eğitim veren kişiler de çok mühimdir. Lalaların da bu eğitimi verirken yeterli bilgiye tecrübeye sahip olması şarttır.

Lala muvazzaflığının ehemmiyetindeki hassaslıktan ötürü Enderun içerisinde eğitim alan kabiliyetli mutemet (güven veren) kıdemli şahıslar içinden itina ile belirlenir (Taş, 1999). Osmanlı hükümdarlarının doğan erkek çocukları yani şehzadelerine bir yaşına geldiklerinde divan-ı hümayundan lala atarlar. Lalalar şehzadenin çocukluk yıllarında ve sancağa çıktığı dönemlerinde vazifelendirilir. Lala, yetişkinlik çağına gelmemiş şehzadeye lüzumlu malumatları nakleder, edebi ile ilgilenir ve yol gösterir. Lala şehzadelerin psikolojik ve fiziksel yönden evrimlerine fayda sağlar (Yılmaz, 2012). Şehzadeleri yetiştiren hocalar bilgi ve kültür bakımından zengin olmalıdır. Şehzadelerin hocalarından aldıkları eğitim ile tahta geçtikleri dönem burada sergilemiş oldukları başarı bunun kanıtı olacaktır (BOA, C.SM:191). Tabi ilim sahibi olmalarının yanı sıra o dönemin talim mantalitesini havarilere akseder iyi bir yönetici ve gelecekteki padişahlara keskin bir tutum sergilemeleri önemlidir (Kırpık, 2016).

Lala sadece şehzadenin çocukluk yıllarında değil erte (gelecek) dönemlerinde de hep yanında olur (BOA, Y. PRK. SGE: 8/96). Şehzadelerin yaşlarına ve istisnai durumlarına göre farklı lalalar görevlendirilir. Şehzadeleri lalalar fevkalade eğitmek için sürekli yol bulmaya çalışır. Bunun sebebi lalanın zat geleceğiyle şehzadenin istikbali arasında doğru orantı vardır (Kırpık, 2016).

Şehzadelerin Eğitiminde Sporun Yeri

Tarihi belgelerde Osmanlı Devleti'nin münhasıran saray içinde ve saraya uzak

olmayan bölgelerde spor etkinlikleri yaptıkları yazar. Şehzadelerden fiziksel olarak spora uygun olanlar binicilik, ok ve cirit atma, kılıç sallama vb. spor dallarıyla yetiştirilir (Özen, 2013).

Saraydaki şehzadelere verilen spor eğitimi ise şehzadelerin arzularına, ilgilerine ve kabiliyetine göre ok atma, ata binme, güreş yapma, gürz kaldırmak gibi birçok spor branşları öğretilir ve disiplinli bir şekilde spor eğitimi verilir (BOA, C.SM: 191).

Osmanlı devletinde yapılan sporların menşesi (köken), Orta Asya dönemindeki kepire (bozkır) geçmişinde mevcut bulunan cüncilik dahası beden terbiyesine dek ulaşır. Cüncülerin kadim ve temelli sporlarından olan okçuluk da mühim yek konuma sahiptir. Orhan Gazi miatında (süre) cüncilik yepyeni intizama sokulurken okçuluk sporuna da ehemmiyet gösterilir (Yılmaz, 2012).

Şehzadeler küçük yaşta sporla tanışır. Bu sporları ilerde iyi bir cengâver olmak için yapar. Şehzadelerin yaşlarından dolayı başta bunu oyun ile birleştirirler. Cirit, mızrak ve kılıç kullanma gibi oyun türünde sporlar yaparlar.

At üzerinde mübarezeye (savaş) anıklayan (hazırlamak) mühim oyunlardan olan cirit, mızrak ve ok atma branşlarıdır (Pakalın, 1971).

Cünciler öğrencileri ürkek, kaba atlara bindirerek yetiştirilir. Öğrencileri yetiştirenlere 'keskin' denir (Yılmaz, 2012).

Sarayda oynanan bir başka oyun çeşidi tokmak oyundur. İpin ucuna bir top bağlayıp birbirlerinin sırtlarına vurmaya çalıştıkları yerde oynanan bir oyundur (Pakalın, 1971).

At üstünde cüncülerin oynadıkları oyunlardan birisi de çevgandır (Tezcan, 2006).

Şehzadeler yürekli, dirayetli ve hünerli yetişmek amacıyla fiziksel kuvvetlerini yükseltmeye gayret eder. Küçük yaşta ata binerler ve toplulukta saygınlık kazanmaları için onlardan ava gidip umulan avı yakalamaları istenir (Yılmaz, 2012).

Şehzadeler ufak çağlarda saray içinde ok ve yay kullanımına gayret ederler. Ok ve yay kullanımına koyulduktan sonra kılıç çekmeyi de bilirler (Uzunçarşılı, 1975).

Sarayın üçüncü hayat bölümünde içoğlanı ile şehzadelere bedensel eğitimler verilir. Şehzadelere içoğlanı bilhassa cüncilik (binicilik) ve teğiş (saldırma) sporları gösterir (Yılmaz, 2012). Cüncilik ve teğiş eğitimleri sonucunda

birçok şehzade gayet iyi bir şekilde ata biner, avlanır ve kendisini kollayabilecek derecede teğiş sporları hareketlerine sahip olur (Uzunçarşılı, 1984).

Kadim çağlardan bu yana Türkler mübareze (savaş) talim (prova) olarak hep beraber ava giderler. Osmanlı kuruluşunda bu teamülü (gelenek) sürdürdükleri görülür. Av gezintileri, gerçek savaş örneği olarak görünür. Bu dönemin kuruluşuna kadar dayanan avcılığın kurumlarını yüksek kademede geliştiren hükümdarların ve oğullarının da sürekli av gezintileri tensik (düzen) edildiği bilinir (Çelik, 1999). Sürek avı, eratların (asker) bedeni ve manevra becerilerinin iyileşmesine katkı sağlar (Güven, 1999).

Osmanlı'da şehzadeler ok atma ve güreş yapma sporlarının yanı sıra kimi zaman da yüzme sporunu yapar (İmamoğlu vd., 1999).

İmparatorluğun Amasya, Edirne ve Manisa gibi mühim vilayetlerine ufak çağda şehzadeler tayin edilir. Orada bulunun sporcular şehzadeleri fiziksel olarak yetiştirmeleri ve geliştirmeleri için görevlendirilir. Şehzadeler en iyi olacak biçimde eğitime gayret gösterilir. Hükümdarlar da İstanbul muhitindeki bölgelere gezintiye giderek şehzadeler ile Enderun'da bulunun sporcuları rekabet ettirirler (Kahraman, 1995).

Osmanlı Hanedanında birçok vesileyle düzenlenen heybetli eğlencelerde ve reayayla beraber sergilenen şenliklerde spor şovlarının mühim bir yeri vardır. Osmanlı'da spor şovları hipodrom ve ok meydanı gibi üstü açık geniş yerlerde yapılır. Osmanlı hanedanının Enderun tebaasıyla beraber yaptığı içtimalarda da eğlenmek için spor yine odak noktası olur (Yılmaz, 2012).

Sporla birlikte büyüyen şehzadeler tahta çıkınca spordan bağlarını koparmaz, adeti kadime dönemlerinde tahta çıkma törenleri için panayırlarda biniş gösterileri düzenlenir (Şen, 1996). Enderun'daki sporcuların yaptıkları çeşitli müsabakalarda padişah en önemli ve ilgili seyirci olur. Enderun'daki yaptıkları türlü yarışmaları temaşa ederler (İmamoğlu vd., 1999).

YÖNTEM

Osmanlı Devleti'nde Şehzadelerin Spor Eğitimi adlı çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Karakteristik özellikleri gereğince nitel araştırmalar, eğitsel problemlere farklı bakış açıları ile farklı çözümler getirmekte, eğitim araştırmacılarına problemin sadece niceliksel yönlerinin görüldüğü pencereden değil, alternatif olarak niteliklerinin de görüldüğü pencereden görme fırsatını vermektedirler. Nitel araştırma aynı zamanda yapılandırılmamış göz-

lem, görüşme ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olgu ve olayların kendi doğal ortamları içinde gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım & Şimşek 2005). Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen, olay veya olgular hakkında, bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak, tarihçiler, antropologlar ve dil bilimcilerin kullandığı bir yöntem olmakla birlikte, sosyologlar ve psikologlar da doküman incelemesi kullanarak önemli kuramların geliştirilmesine katkıda bulunmuşlardır (Şimşek, 2009). Bu araştırmada tarama yöntemi ile elde edilen veriler ve mevcut dokümanların (Osmanlı Devleti Kuruluş Dönemi (1299-1451) padişahlarının şehzadelik yıllarındaki spor eğitimleri) çeşitli ölçütler ışığında incelenmesi amaçlandığından doküman analizi kullanılmıştır (Çepni, 2010).

BULGULAR

Osmanlı Devleti Kuruluş Dönemi (1299-1451) padişahlarından olan Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, Yıldırım Beyazid, I. Mehmed ve II. Murad'ın şehzadelik yıllarında aldıkları eğitim ve kabiliyetleri doğrultusunda ilgilendikleri sporlar, araştırmalar sonucunda şu bulguları ortaya koyar.

Osman Gazi

Portre 1. Osman Gazi

Osman Gazi 1258 yılında hayata gözlerini açar (Algül, 1999). Söğüt bölgesinde Oğuzların Kayı boyundan Anadolu topraklarına muhaceret (göç) eden Kayılara bağlı Türkmen asıllıdır (Suad, 2010). Babası Ertuğrul gazidir. Osmanlı Devleti'ni kurmadan önce 1281 de aşiret reisi olur 1299 da kurucu ve Osmanlı hükümdarı olur. Eşleri Malhun Hatun ve Bala Hatun'dur ve kız evladı Fatma'dır. Orhan, Alaaddin, Çoban, Melik, Pazarlı, Hamid Osman Gazi'nin erkek çocuklarıdır yani şehzadeleridir (Algül,

1999). Osman Bey'i yürekli, alp ve ahi kişiliği ile tanımlarlar. Devlet görevlerinde istikrarını korur. Kendi yaşamında da alçakgönüllü ve iyi bir karakteri vardır (Taşköprizâde, 1287). Şehzadelik yıllarında aldığı eğitimler istek ve ilgi sonucunda alanında çok iyi olduğu sporlar ile kendini ön plana çıkarır. Bu

spor branşları binicilik, okçuluk, kılıç sallamadır. Şehzadelik yıllarında ehemmiyetli hocalar eşliğinde eratı (askeri) ile din ve diğer derslerden eğitim alır. Çeşitli silahlar kullanarak çarpışmakta cilasun biridir (Yılmaz, 2012). Makbul bir at binicisi ve fevkalade savaşçı olduğu tarihi belgelerde yazar (Akgül, 1999). Osman Bey sefere, savaşa çıkmadığı zamanlar zemheri döneminde avlandığı da bilinir (Kahraman, 1995). Tutulduğu bir hastalıktan dolayı ölüm döşeğine düşer ve Bursa'da 1324 yılında vefat eder (Sakaoğlu, 1999).

Orhan Gazi

Portre 2. Orhan Gazi

Osman Gazi'nin şehzadesi olan Orhan gazi babasının vefatından sonra tahta çıkar. Söğüt'te 1281'de dünyaya gelir. Babası şehzadelikte tahta çıkacağı için seferlere çıkarak, idareci olarak vazifelendirir. 1324 yılında tahtın başına babasının vefatı üzerine geçer. Nilüfer Hatun ile dünya evine girer. Osmanlı Hanedanlığının asıl banisi (kurucu) olarak bilinir. İyi geçimli, rahmeti olan, yokluk çeken ahalinin yanında olan, dürüst bir kişiliği olduğu yazar (Suad,

2010). Çocukları Fatma, Süleyman, Murad, İbrahim, Halil, Kasım son olarak erkek evladı Sultan'dır (Yılmaz, 2012). Şehzadelik yıllarında İslam talimiyle kaliteli yetişir (Aşıkpaşazade, 1992).

Tarihi belgelerin kaynakların taranması sonucunda Orhan Gazi'nin şehzadelik yıllarında nasıl yetiştirildiği ve nasıl eğitim aldığı hakkında kaynak eksikliğinden dolayı yeterli bir düzeyde çalışmalara rastlanmaz. Fakat Klasik Dönemde şehzadelerin nasıl yetiştirildiği genel hatlarıyla çalışmada bahsedilir. Bunun sonunca Özen' in yaptığı çalışma ile örneklendirilebilir. Osman Gazi'nin şehzadesi olan Orhan, babası gibi küçük yaştan beri aldığı spor eğitimleri ve kabiliyetinin sonucunda makbul bir at binicisidir.

Şehzadelerin fiziksel yapısı spora uygun olan ok, cirat atma ve kılıç sallama gibi spor dallarıyla yetiştirilir ve bu branşlarda da başarı gösterir. Bu başarıyı şehzadelik yıllarında çıktığı sancakta sergiler tahta çıktıktan sonra da kabiliyetinin ne kadar iyi olduğunu kanıtlar (Özen, 2013). 1362 yılında tahta geleceği-

ni düşündüğü şehzadesi Süleyman'ın ansızın ölümüne dayanamayınca hayata gözlerini kapatır (Sakaoğlu, 1999).

I. Murad

Portre 3. I. Murad

Bursa'da 1326 yılında hayata gelir (Uzunçarşılı, 1940). Evliliklerinin Gülçiçek Hatun, Prenses Maria ve Köstendil Bulgar prensi Konstantin'in kızlarından birisi ile olduğu bilinir. Evlatları Bâyezid, Savcı, Yakub, İbrahim ve Nefise'dir (Yılmaz, 2012). Orhan Gazi'nin dördüncü sırada olan oğlu Murad küçük yaşta babasının vasiyetiyle uç beylikte askeriyenin başına geçer (Parmaksızoğlu, 1979). Babasının ölümü üzerine kardeşiyle taht kavgasından bir süre sonra 1362 yılında güvenle tahta çıkar (İnalçık, 2010). Çocukluk yıllarında ilk talimini annesi Nilüfer Hatun verir. I. Murat, şehzadelik talimini almak için Bursa Medresesine gider irfan sahibi kişiler ve sanatkâr insanlarla bir arada kalır. I. Murat'ın kişiliği kibar, sempatik, âlim ve sanatkâr insanlara hürmet gösteren, yoksullara, öksüzlere ve yetimlere de rikkat (nezaket) gösteren yardım sever bir padişah'tır. Aldığı talimler sonucunda deha bir erat (asker) ve de devlet insanıdır (Suad, 2010). Sancaklar şehzadeler için ihtimam (düzen) önem kazanır, hanedanlığın başına geçmek için şehzadeleri sancaklara atarlar. Klasik Dönem'de sancaklar bu atamalar ile Bey Sancağı diye isimlendirilir (Aşıkpaşazade, 1992). Şehzadelik yıllarında aldığı spor eğilimleri neticesinde ilgilendiği sporlar, avcılık, güreş branşlarıdır. Padişah olduğu vakitlerde de büyük bir ilgiyle devam ettiği hatta ilerlettiği tarihi belgelerde yazar.

Avcılığı sever bu konu hakkında kitapları okur üstelik muharrirlere (yazar) avcılık ile ilgili kitap yazmalarını özendirir. Avcılığa çok ilgili ve şikâr halkı da fazladır. Avcılığı şehzadelik yıllarından beri büyük bir istekle yapar (İnalçık & Oğuz, 1978). Şehzade Murad şikargahta av yaparak büyür (Çelebi, 1287).

Orhan Bey'in şehzadesi olan I. Murad Bursa yöresindeki şikargahta ava çıktığı bilinir (Kahraman, 1995). I. Murad atmaca ile avlanmaya çok istekli bir şehzadedir. Hatta hükümdar olduktan sonra da bunu bırakmaz devamlılığını sürdürür (İnan, 2022). Şehzadelik yıllarında iyi bir güreş eğitimi aldır hükümdar olunca da bunu kanıtlar (Kahraman, 1995). Sırplar ile olan Kosova

Savaşının akabinde savaş meydanında dolaşırken, bir Sırp düşman I. Murad'ı habisce hançerleyerek 1389 yılında öldürülür (Yılmaz, 2012).

Yıldırım Beyazid

Portre 4. Yıldırım Beyazidi

1354 yılında Edirne'de dünyaya gelir (İnalçık, 1960). I. Murad ve Gülçiçek Hatun'un şehzadesidir. Babası, Bayezid şehzade iken Germiyanolu'nun kızıyla evlendirir (Aşıkpaşazade, 1992). Fatma, Hundi, Melek, Musa, Emir Süleyman, Mustafa (Düzmece), İsa, I. Mehmed, Ertuğrul dahası Kasım Beyazid'in evlatlarıdır (Uzunçarşılı, 1984). Babası I. Murad ile şehzade olduğu yıllarda Kosova Savaşı'na katılır. Savaşın kazanılmasında üstün yeteneğinin büyük katkısı olur. Şehzadenin bu başarısının ardından babası ken-

dinden sonra tahta geçmesi için vasiyet eder. Talihsiz bir şekilde savaş yerinde babası vefat edince 1389 yılında tahtın başına geçer (İnalçık, 2010). Şehzadelik yıllarında aldığı spor eğitimi ve kendi fiziksel kabiliyeti sonucu avcılıkla ilgili olduğu bilinir (İnalçık, 1978). İlk büyük ava çıkan Beyazid'dir (Kahraman, 1995). Türk Devletleri avlanmayı cihatta hazırlık aracı ve cihat öncesi ön talim olarak görür. Bunun için devasa sürgün avları insicam (düzen) edilirdi (Güven ve Hergüner, 1999). Osmanlı hükümdarları avcılığı fazla beğendiği ve mühim gördüklerinden dolayı hanlık kurumları içine alınan sporların önünde gelir (Kahraman, 1995). Azimkâr bir şahsiyeti vardır. Şehzade olduğu yıllarda o dönemin önemli irfan sahibi hocalarından eğitim alır. Mesleğinde ileri çıkan alay beylerinden eratlık (asker), izam dahası yöneticilik talimleri de alır. Şehzade olarak çıktığı seferlerde sergilediği hızlı hareket kabiliyetinden dolayı isminin başındaki Yıldırım sanını alır (Suad, 2010). Yıldırım Beyazid'in şehzadelik dönemini içeren spor eğitimi hakkında daha fazla bilgiye ulaşılamaz. Fakat diğer şehzadeler gibi ilgi ve yeteneğine göre savaş becerilerini geliştirecek sporlardan ok atma, ata binme, kılıç kullanma, güreş gibi branşlar yaptığı daha önceki Klasik Dönem Şehzade Eğitimi başlığından anlaşılabilir. Yıldırım Beyazid'in 1403 Akşehir'de bilinmeyen bir sebepten dolayı vefat ettiği yazar (İnalçık, 1960).

I. Mehmed

Portre 5. I Mehmed

I. Mehmed'in babası Yıldırım Beyazid annesi Devlet Hatun'dan (Suad, 2010) 1383 yılında Bursa'da dünyaya gelir (İnalçık, 2010). Murat (II), Mustafa, Ahmet, Yusuf, Mahmut, Kasım, Hatice, Ayşe Hatun, Selçuk, Sultan, Hafsa dahası Fatma evlatlarıdır. Oylumlu (geniş) gövde yapısı vardır. Dinamik, atak, ağırbaşlı, azimli ve dingin benliği bunların yanında itikatlı (inançlı) yönü de bulunur. Güreş yaptığı güçlü bir gövdeye sahip olduğundan tahmin edilir (Suad, 2010). Kardeşleri ile büyük bir mü-

cadele vererek tahtın ve ülkenin yegâne sahibi olur. Fetret Devri'nin bitmesinde büyük rol oynayan Mehmed devletin ikinci kurucusu sıfatını alır (Witteck, 1976). Şehzadelerin genellikle güreşi beğendiği ve güreştiği bilinir. Fiziki yapısı sportif faaliyetlerde kabiliyeti dahası hüneri bahusus (özellikle) güreş için zatî gayreti merakı 'Güreşçi Çelebi' unvanı ile bahsedilmesiyle sebebiyet gösterilir (Purgstall & Von, 1991). Böylesi yek spor ekinç (kültür) ortamında yetiştirilen Osmanlı hükümdarları güreş sporuna ve pehlivana beğeni ve ihtiram gösterir (Kahraman, 1995). Çelebinin cirit oynadığına dair bazı kaynaklar yazar (Gül vd., 2018). Çelebi babasıyla sefere çıktığında at üzerinde elinde atıcı kuşlarla avlandığı bilinir (Çelikbağ ve Geçen, 2019). Çelebi Mehmed yiğit bir kişidir. Avcılık sporunda Hacı Süleyman menziline iyi bir atıcıdır. Bu başarısı sonucunda şehzadeliğinde Sancak Beyliğine ödül olarak atanır (Kahraman, 1995). 1421 yılında Edirne'de bir süre av esnasında at üzerinde kendisine inme gelir ve sonucunda düşerek cerahat (iri) dolu yaralar içinde öldüğü bilinir (Sakaoğlu, 1999).

II. Murad

Portre 6. II Murad

1402 yılında doğan babası I. Mehmed annesi Emine Hatun'dan olan dilini gökçek (güzel) kullanabilen dingin huylu, sözünün eri, azimli ve alicenap özellikleri olan şahsiyeti vardır (Suad, 2010). Mehmed (Fatih Sultan), Alâeddin, Hatun, Ahmet, Orhan, Hasan, Küçük Ahmet şehzadeleridir kız evladı da Fatma Hatundur (Aşıkpaşazade, 1992). II. Murad'ın egemenliğini tanıyan yeniçeriler desteklerini de hiç esirgemezler tüm bunların sonucunda 1421 yılında tahtın başına geçer (İnalcık, 2010).

1451 yılında Edirne şehrinde felç geçirerek vefat eder (Sakaoğlu, 1999). O dönemin irfanı yüksek hocalardan eğitim aldığı söylenir. Şehzade Murad avcılık yapmaya çok meraklı ve istekli hatta küçük yaşta şikar halkının da fazla olduğu bilinir (İnalcık, 1978). Şehzadelik yıllarında temelini iyi attığı okçuluk-taki başarısı tarihi belgelerde yazar. (Necipoğlu, 1986). II. Murad'ın şehzadelik yıllarında Manisâda sancağa çıktığı dönem cirit oynadığı kaynaklara yansır (Dingeç, 2011).

Bazı şehzadeler gibi II. Murad'ın biyografisinde de şehzadelik yıllarında aldığı spor eğitimleri hakkında ayrıntılı malumatlara ulaşılamaz. Klasik Dönemde Şehzadelerin Spor Eğitimi adlı başlığında genel olarak savaş becerisini geliştirecek, ilgi ve arzusu doğrultusu önemli hocalar eşliğinde spor branşları içerisinde olan okçuluk, binicilik, avcılık, güreş gibi sportif faaliyetleriyle yetiştirildiği düşünülmektedir. Yeniden evlendiği Dulkadiroğlularından olan Sitti Hanım ile istirahatete çıktığı Edirne şehrinde felç geçirir ve 1451 yılında vefat eder (Sakaoğlu, 1999).

SONUÇ

Tüm bu araştırmalar ışığında Türk-İslam devletlerinin bir önceki hanedanlığa bıraktığı mahlûller (miras) arasında yer alan şehzadelik eğitimi sadece hanedanlık için değil eş değerde olan ulusunda mukadderatı için ehemmiyetinin ciddi bir husus olduğu anlaşılır. Osmanlı Devleti Klasik Dönem' de Veraset Sistemi'nin başrolü, tahtın yegâne sahibi şehzade iyi bir idareci olma vasfının

yanında savaşçı olması için kuvvetli, yetenekli, cesur, alp kişiliğe sahip olması gerektiği görülür. Bu fiziksel kabiliyetleri için de şehzadelik yıllarında temelleri atılan spor eğitiminin ileriki yaşlarda geliştirilerek istenilen başarıyı gösterdiği, tahta geçtiği anda bu başarıyı kanıtladığını ortaya koyar. Ülke egemenliğini sağlamak için ruhsal yönden iyi olması bunun yanında büyük bir etken olan eden sağlığının da makbul bir düzeye ulaşması, aldığı spor eğitimlerinin sonucundan kaynaklandığı açık bir şekilde anlaşılır. Savaş esnasında başarı sağlamak için beden kabiliyetlerini en iyi şekilde kullanmak, savaş öncesi bu başarıyı deneyimlemek üzere sürekli geliştirici sportif faaliyetlerle galibiyete çalışıldığı anlaşılır. Sporu sadece savaşa hazırlanmak için değil saray dışında, şenliklerde istirahat ederken, keyif almak üzere yapıldığını ortaya koyar. Şehzade eğitimlerinde daha önceki yapılan çalışmalarda şehzadelerin idareci vasfını kazanmaları için verilen nasıl eğitimler verildiği hangi yollardan geçtikleri yoğunlukla bahsedilirken bu çalışma şehzade eğitimlerini ayrıntılı bir şekilde araştırır ve ortaya koyar. Şehzadelerin biyografilerinde savaşta başarılı olması için fiziksel olarak hangi spor branşı eğitimlerini aldığı nasıl yetiştirildiği hakkında ayrıntılı bilgilere tarihi belge yetersizliğinden kaynaklı ulaşılmadığı tespit edilir. Bunun sebebi tarihi belgelerin günümüze ulaşmadığından kaynaklandığını Dr. Yılmaz Öztuna bir eserinde ortaya koyar.

Osmanlı Klasik Dönem' de kaynak yetersizliğinin nedeni vak'a-nüvislerin kuruluş sürecinde olan beylik dönemine ehemmiyet göstermemesi, başka bir sebebi ise Bursa'nın Timur tarafınca talan edilmesi, 1402 yılına kadar olan Osmanlı kayıtlarını Timur'un yakması sonucunda yok olmasıdır (Öztuna, 1994).

ÖNERİLER

Yapılan araştırmalar yönünde konu kapsamında araştırmacılara aktarılacak öneriler şunlardır;

Bu tür çalışmaların daha fazla araştırılması ve ortaya konması spor tarihine büyük katkı sağlayacaktır. Yazarların spor tarihi ile ilgili çalışmalarını azınlıkta bırakmamaları Türk spor tarihine ışık tutacaktır. Eski Osmanlıcada yer alan atalarımızın spor geçmişini günümüz Türkçeye çevrilmesi anlaşılır hale getirilmesi spor tarihi kaynaklarında artış gösterecektir. Geçmiş nesillerin hangi amaçla nasıl spor yaptığını ortaya koymak günümüz kuşaklarının da bunu bilmesi ve gelecek kuşaklara miras olarak bırakmasına katkı sağlayacaktır. Bu alanda daha çok çalışmalar ortaya koyulması spor tarihinin gelişim göstermesinde büyük rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

OA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

C.SM: Cevdet-Saray

C.SM nr. 9/406

C.SM nr. 91/4560

C.SM nr. 180/8972

C.SM: 191

HH: Hatt-ı Hümayun

HH. nr 526/25805

Y.PRK.SGE: Yıldız Perakende Evrakı-Mabeyn Erkânı ve Saray Görevlileri Maruzatı

Y.PRK.SGE, nr. 8/96

Diğer Kaynaklar

Akyüz, Y. (1982). *Türk eğitim tarihi:(başlangıçtan 1982'ye)*, (114). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.

Algül, H. (1999). *Osman Gazi ve Orhan Gazi'nin şahsiyeti. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 8(8). Bursa. 59-73.

Alpman, C. (1972). *Eğitimin bütünlüğü içinde beden eğitimi ve çağlar boyunca gelişimi*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Alptekin, Coşkun, (1991), "Atabeg" TDVİA, C. 27, s. 38-40, İstanbul.

Aşıkpaşazade, T. I. A. I. O. (1992). *İstanbul Matbaâi Amire, Hicri 1332. Atsız, Âşık Paşaoğlu Tarihi*, MEB, İstanbul.

Baykara, T. (1997). *I. Gıyaseddin Keyhusrev (1164-1211): gazi, şehit* (Vol. 20). Turk Tarih Kurumu Basmevi.

Bibi, İ. (1996). *el-Evamirü'l Ala'ıye fi'l-umuri'l-Ala'ıye (Selçuk Name)*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara.

Çelik, Ş. (1999). *Osmanlı Padişahlarının Av geleneğinde Edirne'nin yeri ve Edirne kazasındaki av alanları (Hassa Şikâr-gahı)*. XIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, (III)III.

Çelikbağ, T., & Geçen, F. (2019). *Minyatür Sanatında Padişahların Ve Şehzadelerin Av Sahneleri. Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 12(38), Ankara, 255-269.

Çepni, S. (2010). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Celepler Matbaacılık, Trabzon.

Demirci, T. (2019). *Sosyal ve politik bir vaka olarak Osmanlı Devleti'nde şehzade ölümleri* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi).

Dever, A., & İslam, A. (2015). Tarihsel süreç içerisinde Türk kültüründe spor algısı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(5), 46-61.

Dingeç, E. (2011). Osmanlı sarayında cirit alayları: Lahanacılar ve Bamyacılar. *Milli Folklor Dergisi*, 12(89), 78-86.

Emecen, F. M. (2009). *Selim I. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, 38: 62-74 İstanbul.

Erdemli, A. (1996). *İnsan, spor ve olimpizm: (spor felsefesi yazıları)*. Sarmal Yayınevi, İstanbul, 66.

Ergin, O .N. (1977). *Türk Maarif Tarihi*, Eser Matbaası, İstanbul.

Eroğlu, H. (2004). *Osmanlı devletinde şehzadelik kurumu*, Ankara.

Fişek, K. (1998). *Devlet politikası ve toplumsal yapıyla ilişkileri açısından Dünya'da Türkiye'de spor yönetimi*. Bağırhan Yayınevi, Ankara.

Fişek, K. (1985). *100 soruda Türkiye spor tarihi* (Vol. 53). Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Spor Bilimleri IV

- Köprülü, M. F. (1915). *Seçukiler Zamanında Anadolu'da Türk Medeniyeti*. Milli Tettebular Mecmuası, 2(5).
- Gül, M., Yüksel, A., & Güven, Ö. (2018). Padişah Cirit Bindi!(Cirit Sporunu İcrâ Eden ve Destekleyen Osmanlı Sultanları). *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 145-163.
- Güven, Ö. (1999). *Türklerde Spor Kültürü*. Geliştirilmiş İkinci Baskı, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi, Sayı: 16, Ankara.
- Güven, Ö., & Hergüner, G. (1999). Türk Kültüründe Avcılığın Temel Dayanakları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(5), Denizli, 32-49.
- İmamoglu, O., Türkmen, M., Akdenk, M., & Çebi, M. (1999). Osmanlı Devleti'nin Spor Politikasını Etkileyen Unsurlar. *Osmanlıda Spor Sempozyumu*, Konya, 61-71.
- İnalcık, H. (2010). *Kuruluş dönemi Osmanlı sultanları. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayını, İstanbul*, 1302-1481.
- İnalcık, H., & Mevlüd, O. (2018). Yeni Bulunmuş Bir «Gazavat-ı Sultan Murad». *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara, 7(2).
- İnalcık, H. (1992). "Bayezid I" DİA, (V), İstanbul, 231-234.
- İnalcık, H., & Oğuz, M. (Eds.). (1978). *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân: İzladî ve Varna savaşları (1443-1444) üzerinde anonim Gazavâtnâme*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, G. (2022). *Remarks on the Part of Ottoman History in Nişancızâde's Mir'âtü'l-Kâinât. Kadim*, (3), 107-132.
- İpşirli, M. (1989). *Tarih-i Selânikî*. Edebiyat Fakültesi Basımevi, Ankara.
- İşcan, F. (1988). *Türklerde spor*. Milli Eğitim Basımevi, Ankara 81.
- Kafesoğlu, İ. (2009). *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Neşriyat, 28. Baskı, İstanbul.
- Kahraman, A. (1995). *Osmanlı devleti'nde spor*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kırpık, C. (2010). II. Meşrutiyet'ten Sonra Şehzade Eğitiminde Değişim. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 99-130.
- Kırpık, C. (2016). *Osmanlı'da Şehzade Eğitimi*. Ötüken Neşriyat AŞ. İstanbul.
- Köymen, M. A. (1970). Alp Arslan zamani seçuklu askerî teşkilâtı. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 1-73.
- Kunter, H. B. (1938). *Eski Türk sporları: üzerine araştırmalar*. Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 33.
- Küçükbaşçı, M. S. (2010). "Şehzade". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38: 478-483. İstanbul, TDV Yayınları,
- Mirzeoğlu, N., Doğu, Y., Aşçı, H., Yaman, H., Kirazcı, S., Özbey, S., & Mirzeoğlu, D. (2014). *Spor Bilimine Giriş*. Spor Yayınevi Kitabevi, Ankara (s 27).
- Necipoglu, G. (1986). The Formation Of An Ottoman Imperial Tradition: The Topkapı Palace In The Fifteenth And Sixteenth Centuries (Istanbul, Architecture, Ceremonial). *Harvard University*.
- Özen, N. (2013). *Türk kültür tarihinde spor ve Türklerin spora katkıları* (Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi).
- Öztuna, Y. (1994). *Büyük Osmanlı tarihi: Osmanlı devleti'nin siyasi, medeni, kültür, teşkilât ve sanat tarihi*. Ötüken Neşriyat AS. c. 1-10, İstanbul.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı, C.3., Ankara.
- Pakalın, M. Z. (1971). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Purgstall, H., & Von, B. J. (1991). *Büyük Osmanlı Tarihi*. Üçdal Neşriyat İstanbul, C.8.
- Sadedin, H. (1979). *Tacü't-tevarih.(sad.)* İsmet Parmaksızoğlu. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, C.2.
- Sakaoğlu, N. (1999). *Bu Mülkün Sultanları*. Oglak Yayınları, İstanbul.
- Sakaoğlu, N. (1999) "Murad II", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, C.2 s.235-238.

- Sakaoğlu, N. (1999) "Orhan" Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş. C.2 İstanbul.
- Sakaoğlu, N. (1999) "Osman I", Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, C.2 392-395.
- Suad, A. (2010). *Osmanlı padişahları ve büyükleri*. Tutku Yayınları, Ankara.
- Şen, Ö. (1996). *Osmanlı panayırıları (18.-19. yüzyıl)*. Eren Yayınları, İstanbul.
- Şimşek, H. (2009). Eğitim Tarihi Araştırmalarında Yöntem Sorunu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, (42), s.1, 33-51.
- Taş, K. Z. (1999). *Osmanlılarda Lalalık Müessesesi*, Kardelen Kitabevi, Isparta.
- Taşoğlu, Ahmet. (2015). *Kök Tengri'nin Çocukları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat
- Taşmektepligil M.Y., İmamoğlu O., Küçük H. (2011). *Osmanlı Devletinde Sporun Sosyolojik Yaklaşım İçerisinde Değerlendirilmesi*, 9.Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Devlet İktisat Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi, Bakü/AZERBAYCAN
- Tayga, Y. (1990). *Türk spor tarihine genel bir bakış*. Ankara: GSGM Spor Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- Tekin, A., & Tekin, G. (2014). Antik Yunan Dönemi: Spor Ve Antik Olimpiyat Oyunları. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 121-140.
- Tezcan, H. (2006). *Osmanlı Sarayının Çocukları. Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri*, İstanbul.
- Turan, O. (1969). *Selçuklular tarihi ve Türk-İslam medeniyeti* (6). Ötüken Neşriyat AŞ. İstanbul, 37.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1975). *Sancağa çıkarılan Osmanlı şehzadeleri*. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1984). *Osmanlı devletinin saray teşkilatı* (Vol. 15). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı devletinin Saray teşkilâtı*: Türk Tarih Kurumu yayınları: VIII. dizi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1940). *Murad I*, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Cumhuriyeti, Maarif Bakanlığı, (VIII), Ankara ve İstanbul, 587-598.
- Witteck, P. (1976). *Schriftenverzeichnis: 1921—1966. Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 68, 1-7.
- Yediyıldız, B. (1994). *Osmanlı Toplumunu Osmanlı Devleti ve Medeniyet Tarihi*. , İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul.
- Yıldırım, İ., & Gültekin, T. (2012). *Anadolu uygarlıklarında spor*. Spor Yayınevi, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Yılmaz, C. (2012). *17. yüzyıl Osmanlı şehzadelerinin yaşam ve giyim tarzları* (Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.
- Zorba, H. A. (2014). Evliya Çelebi seyahatnâmesi'ne göre Osmanlı İmparatorluğu'nda spor. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 1), 721-732.

Portre Kaynakları

- Portre 1. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Osman_Gazi (Erişim Tarihi: 18.05.2022)
- Portre 2. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Orhan_Gazi (Erişim Tarihi: 19.05.2022)
- Portre 3. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/I._Murad (Erişim Tarihi: 20.05.2022)
- Portre 4. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/I._Bayezid (Erişim Tarihi: 21.05.2022)
- Portre 5. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/I._Mehmed (Erişim Tarihi: 22.05.2022)
- Portre 6. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/II._Murad (Erişim Tarihi: 23.05.2022)